מגנזי המלך

עובדות מוכיחין, שסיפר רבינו בנועם שיחין, בסעודתא דחקל תפיחין

פרשת וישב תשפ"ב לפ"ק
| גליון כ"ב |

סיפורי קודש שסיפר כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א על

הגה"ק רבי משה'לע דעשער זי"ע

יומא דהילולא קדישא כ"ד כסלו

א טאג פאר חנוכה כ"ד כסלו איז די יארצייט פון רבי משה'לע דעשער, דער טאטע ז"ל האט זייער שטארק געריידט פון רבי משה'לע דעשער.

מיינע קינדער זענען רבי משה'לע דעשערס אייניקלעך, מיין שוויגער'ס פאטער איז געווען דער יונגסטער זוהן, ער האט געהייסן רבי חיים מענדל, ער האט געדאוועט פארן עמוד אינעם חסידישן בית המדרש. אין שטאטישן שוהל האט געדאוועט דער רב (אחיו הכנסת יחזקאל זצ"ל). רבי חיים מענדל - מיין שוויגער'ס פאטער - איז געווען דער יונגסטער פון זיי. ער איז געווען קודם א חתן ביי זיין עלטערן ברודער - דער כנסת יחזקאל - און די כלה איז אוועק ל"ע, שפעטער איז ער געווארן אן איידעם ביי רבי יעקב שמשון קאנער (מטשעחויב, חתנו של הגה"ק רבי משה'לע אבד"ק שינאווא ז"ל). דעם כנסת יחזקאל'ס זוהן רבי יעקב אלימלך (האבד"ק דעעש - מה"ס זכרון יעקב) איז געווען א שוואגער מיט איהם, ער איז אויך געווען אן איידעם ביי רבי יעקב שמשון קאנער.

*

רבי משה'לע דעשער איז געווען א זוהן פון רבי מענדעלע דעשער דער "מעגלי צדק", א זוהן פונעם "מראה יחזקאל".

דער מראה יחזקאל איז געווען רב אין א שטאט, ער האט זיך איינגעמאל געטראפן מיט הרה"ק רבי אייזיקל' קאלובער זצ"ל, האט ער אים געזאגט, "דו וועסט זיין רב אין קארלסבורג". אינדערצווישן איז דער קארלבורגער רב נסתלק געווארן און מען האט אויפגענומען א צווייטן אין דער מראה יחזקאל האט זיך נאכאמאל געטראפן מיט'ן קאלובער רב און ער האט אים פארציילט אז מען האט אויפגענומען א צווייטן, האט ער אים געזאגט - ער האט געמאכט מיט די הענט - "דו וועסט זיין דארטן רב!" וכך הוה, יענע רב האט נישט דערלעבט אנצוקומען קיין קארלסבורג און מען האט אויפגענומען דעם מראה יחזקאל, ער איז געווען רב המדינה אויף גאנץ זיבענבערגן, און ווען מען האט געוואלט אויף נעמען א רב אדער א שוחט אין א שטאט האט עס געמוזט גיין דורך אים.

*

רבי מענדעלע דעשער, ער האט נאך געלעבט ביים חתם סופר. זייער א קורצע תקופה איז דער מעגלי צדק דארט געווען, כ'מיין אז ער איז געווען פערצן יאר אלט וען דער חתם סופר איז נסתלק געווארן, ער האט אינגאנצן דארט געלעבט א קורצע תקופה.[1]

רבי מענדעלע דעשער איז אויך געווען א תלמיד פונעם ישמח משה אויך (ועל שם שני רבותיו אלו קרא את שם בנו 'משה' ע"ש מרן החת"ס ומרן היש"מ), דער מעגלי צדק (הגה"ק רבי מענדעלע מדעש ז"ל) שרייבט אז ער איז געווען בשעת די פטירה פון ישמח משה.[2]

רבי מענדעלע דעשער איז געווען א חסיד פונעם צאנזער רב, עס איז אמאל געווען אז דער דעשער ראש הקהל האט החתונה געמאכט, און אינמיטן האט די ראש הקהל'טע באמערקט אז זי האט פארלוירען אירע צירונגען, מ'האט געזוכט איבעראל, און מען האט עס נישט געטראפן, און עס האט זיי זייער וויי געטאן, האט מען זיך מזכיר געווען ביים רב רבי מענדעל'ע, רבי מענדעל'ע האט געשיקט א טעלעגראם צום צאנזער רב מזכיר זיין מען זאל טרעפן די צירונג פונעם ראש הקהל, האט דער דברי חיים צוריק געשיקט א טעלעגראם, ס'איז געווען -אזויווי די טעלעגראמען בימים ההם- אויף דויטש "האפפע געפינען פילייכט געפינען" דאס מיינט, אז ער האפט אז מען וועט עס טרעפן, אבער מסתמא האט מען עס שוין געטראפן, און אזוי איז טאקע געווען ווען די טעלעגראם איז אנגעקומען האט מען געטראפן די צירונג אין די שוועל פון די טיר אין די ערד.

רבי מענדעלע דעשער'ס שידוך איז געווען פארבינדן מיט א מעשה, ער איז געווען א תלמיד פונעם חתם סופר, עס איז געווען די לעצטע יאר פונעם חתם סופר, ער איז אהיימגעפארן בין הזמנים און ער איז אדורך געפארן אוהל, עס האט אים אנגעכאפט א שטארקע הונגער, איז פונקט געווען דעמאלטס א מארק טאג, האט ער באשלאסן צו גיין און מארק קויפן עסן, איז געווען דארט א מיידל וואס האט פארקויפט וואסער-מעלאנע, ער איז צוגעגאנגען פרעגן וויפל עס

---

1 ידוע שהמעגלי צדק למד אצל מרן החתם סופר ז"ל וגם אצל מרן הישמח משה ז"ל, ובספריו מביא כמה פעמים דברי תורה ששמעם מרבותיו הנ"ל.

ועל אודות התקרבותו למרן הישמח משה יסופר כי פע"א בעת למדו בישיבת רבו החת"ס רצה לנסוע לביתו לבקר את הוריו הגדולים למצות כיבוד אב ואם, וכשלקח את ברכת הפרידה מרבו החת"ס אמר לו רבו: "אז דו פארסט אהיים וועט דיר אויסקומען פארבייצופארן נישט ווייט פון די שטאט אוהעל, איז לפי דעתי כדאי אז דו זאלסט אריינפארן אין אוהעל צו קענען דארט דעם הרב אב"ד דשם [ה"ה מרן הישמח משה זי"ע] ער איז אן אויסנאם אין זיין גדלות בתורה וביראת שמים", ופקודתו שמרה רוחו וכן עשה, שבהגיעו באמצע הדרך נטה ונסע לאוהעל לקיים מצות רבו עליו, וידוע העובדא שאז נזדמנה לו זיווגו שם ע"י מעשה שהיה כמובא להלן (עי' בס' קדושת עינים (עמ' ש"ג) שמביא העובדא בארוכות).

2 מכתב נפלא זה בכתי"ק נדפס בספר ים הרחב על מס' גיטין (ח"ב) שי"ל על ידי נכדו הגה"צ רבי אשר שמואל כ"ץ מוושיבוי ז"ל.

קאסט א מלאנע, און זי האט געטפערט א פרייז, ער האט אבער געהלטן אז עס איז צו טייער איז ער אוועק געגאנגען, האט זי זיך אנגערופן: "צדיק זה בא לבית "מלוני" ויפטר בלי "מלוני"?"...

עס איז אים געפעלן דאס ווערטל, נישט כאפנדיג האט ער געגעבן א קוק וועד דאס איז. אינמיטן האט ער זיך געכאפט אז ער האט געקוקט אויף א פרעמד מיידל, ער האט זיך נישט געקענט בארוהיגן, האט ער געשריבן צו זיין טאטן דער מראה יחזקאל אז אויב ער ווערט מיט איר א כלה דעמאלטס איז עס נישט קיין עבירה, אוון ער איז טאקע געווארן מיט איר כלה.[3]

*

דער שינאוועך רב האט געזאגט אויף רבי משה'לע דעשעער אז ער איז דער צדיק הדור, א וואך פאר'ן

הסתלקות האט זיך דער שינאוועך רב געהלומ'ט אז ער זעהט דעם פאטער דעם דברי חיים ז"ל מיט נאך צדיקים, און ער האט געפרעגט דעם טאטן, וואו גייט דער טאטע? האט ער אים געזאגט דער צדיק הדור גייט נסתלק ווערן גיין די צדיקים אים מקבל פנים זיין, אזוי האט דער שינאוועך רב געהלומ'ט, האט ער זיך מתבונן געווען ווער איז דער צדיק הדור, האט ער באשלאסן אז דאס איז רבי משה'לע דעשעער, האט ער אוועק געשיקט א טעלעגראם קיין דעעש, ער וויל וויסן וואס ער מאכט, ווי אזוי ער שפירט זיך רבי משה'לע דעשעער איז געווען א שינאוועך חסיד, ער האט באקומען א טעלעגראם אז דער רבי פרעגט וואס ער מאכט, ער האט נישט געקענט פארשטיין וואס דאס ענין איז, האט ער באשלאסן אז ער פארט קיין שינאווא, וועו ער איז אנגעקומען איז שוין געווען נאכ'ן סטראוק ל"ע, דער שינאוועך רב האט געהאט א סטראוק ממש פאר די הסתלקות און ער האט אים שוין געטראפן אזוי באוואוסט-לאז, און לכבוד דעם איז ער געווען ביי די לויה.

על כל פנים, דער שינאוועך רב האט געזהן אפאר טאג פאר די הסתלקות, ווי אין הימל גייט מען מקבל פנים זיין דעם צדיק הדור, אוון ער האט נישט געטראכט אז מ'מיינט אים אליין.

*

דער שינאוועך רב האט געהאט א גבאי וואס האט געהייסן ר' שלמה זלמן סאנדער (שהיה נקרא רבי זלמן גבאי), און ער האט אויפגעגעבן דעם טעלעגראם קיין דעעש, און נאכ'ן הסתלקות פונעם שינאוועך רב איז ער זיך געקומען באזעצן אין דעעש, ווייל דער רבי (מרן הדברי יחזקאל משינאווא ז"ל) האט געהאלטן רבי משה'לע דעשעער פאר 'צדיק הדור', ווייל ער זיין ביי דעם צדיק. האט ער זיך ווענן דעם אוועק געצויגן פון גאליציע קיין דעעש.

*

איינער איז אמאל אריין געקומען צו רבי משה'לע דעשעער אז ער האט צוטהן מיט א גוי און ער וויל אז דער רב זאל שיקן א טעלעגראם צום שינאוועך רב אז ער זאל אוועק לייגן דעם גוי. ער האט אזוי געטוהן, איז צוריק געקומען אן ענטפער פון שינאוועך רב "קשורה בו ככלב"...

למעשה האט זיך ארויס געשטעלט אז ער האט זיך צוגעטשעפעט צו דעם גוי'ס פרוי און היות ער האט מורא געהאט פונעם גוי, האט ער געוואלט אנדרייען אז דער שינאוועך רב זאל אים אוועק לייגן.

*

מיט דעם רבי משה'לע דעשעער איז געווען א אינטערסאנטע מעשה, ער האט געהאט א זוהן רבי יחזקאל'ע, דער וואס איז געווארן רב נאך אים, דער כנסת יחזקאל, און ווען ער איז געווען א בחור, איז געווען א איד וואס האט געוואוינט אין די ווישעווסס (אויבער ווישעווע) ער האט געהייסן ר' יודל (הרבני ר' שמואל יודא פאללאק ז"ל), ער איז געווען א תמימות'דיגער, ער איז געפארן אונטער וועגנס, און דארט אין א קרעטשמע זענען געזעצן א באנדע לצים, און ווען דער איד איז אהין אנגעקומען, האט מען אנגעהויבן מיט אים צו שמועסן, און זיי האבן געזעהן אז מיט דעם איד קען מען מאכן אן עסק, האבן זיי איהם אנגעהויבן אויסצופרעגן ווער ער איז, וואספארא געלונגענער מענטש ער איז, בקיצור, זיי האבן איהם איינגערדעט אז דער רב וויל זיך מיט איהם משדך זיין, ער פרעגט, אזוי? יא?, זאגן זיי, יא, מיט אזא געלונגענער מענטש ווי ער איז וויל זיך דער רב משדך זיין.

ער איז נאכדעם אהיים געפארן, און האט דערציילט אין שטוב אז דער דעעשער רב וויל זיך מיט אים משדך זיין, און האט דערציילט פאר די שכנים אז ער גייט זיך משדך זיין מיטן דעעשער רב.

און ער איז אנגעקומען קיין דעעש, און איז צוגעגאנגען צום רב, אריינגעקומען צום דעעשער רב - רבי משה'לע - און ער גיט אים שלום עליכם, וועד זענט איר, וואס ווילט איר, זאגט ער אז ער איז געקומען גומר זיין דעם שידוך, פרעגט רבי משה'לע דעעשער, וואספארא שידוך?, ענטפערט יענער, מ'האט דאך אפגעשמועסט אז מ'גייט מען גומר זיין דעם שידוך, און ער קוקט איהם אזוי אן, 'איך?, איך ווייס נישט פון אזא זאך'. בקיצור, דער איד האט דעמאלטס געזהן וואס מ'האט מיט אים געמאכט, האט ער זיך צוווייגט, און ער זאגט, 'רבי, ווי אזוי פאר איך אהיים, מיין טאכטער וועט זיך שעמען'. האט זיך אנגערופן רבי משה'לע דעשעער, 'אזוי, איך גיי נישט פארשעמען א אידישע טאכטער, רופט'ס זיי אריין, און ברענגט אריין לעקיך און בראנפן, און מ'וועט מאכן דעם שידוך', און דאס איז געווען דעם כנסת יחזקאל'ס רעביצין.

דער טאטע ז"ל האט דאס אמאל פארציילט וויל ער האט געוואלט ארויס ברענגען ווי שטארק מ'דארף נזהר זיין נישט צו פארשעמען א איד. די מיידל איז געווען א בעלת מום, זי איז געווען א הינקעדיגע און נאך, אבער פונדעסווענען איז אים כדאי געווען דעם שידוך, נאר כדי ער זאל נישט פארשעמען א אידישע טאכטער. מיט די מעשה פארשטיט מען שוין פארוואס דער שינאוועך רב האט געהאלטן אז ער איז צדיק הדור.

*

רבי משה'לע דעשעער האט געוואוינט אין אוהעל, ער איז געווען אין יענע יארן וואס דער ייטב לב איז געווען דארט רב, זיי זענעם געווען זייער בידיות, אין זיין ספר שערי צדק רופט ער אן דעם ייטב לב 'אדמו"ר'.

3 ידוע העובדא שהגה"ק רבי מנחם מענדל מדעעש זי"ע, בן הגה"ק בעל מראה יחזקאל זי"ע, למד בבחרותו אצל הגה"ק בעל החתם סופר בפרעשבורג, פע"א חשקה נפשו לנסוע הביתה וכשלקח ברכת פרידה מרבו, ועפ"י עצת רבו נכנס בדרכו להעיר אוהעל להתראות עם הגה"ק בעל ישמח משה ושהה באוהעל איזה ימים, פע"א בבוקר אחרי התפלה יצא לקנות לו אבטיח (מעלאנע), ועמדה שמה בת ישראל שמכרה האבטיחים, ושאל ר' מענדל על אבטיח אחד מה מחירו, ואמרה הנערה את המחיר, והי' זה בעיני ר' מענדל מחיר גבוה, ועמד ללכת משם, הנערה הלזו כשראתה את זה אמרה על זה דברי מליצה: "צדיק זה בא לבית מעלאנע ויפטור בלי מעלאנע", ומגודל התפעלות ראה הנערה הלזו בהבטה פתאומית.

תיכף אח"ז עזב ר' מענדל את המקום ושב למקומו אשר היה לו באוהעל אצל בעה"ב חשוב, ר' מענדל התחיל לבכות בבכי גדולה ומרה. הבעה"ב שמע את הבכי' ושאל את ר' מענדל לבכיה מה זו עושה, והשיב לו איך לא אבכה שהסתכלתי על בת ישראל, והבעה"ב אמר לו יש לי עצה בשבילכם הלא חז"ל אמרו שאין לישא אשה עד שלא יראה מקודם, ואם אתם תסכימו ליקח אותה לאשה, אז יהי' כבר היתר למפרע. הגה"ק בעל הישמח משה אמר לו שנכון להודיע להוריו על הדבר הזה, ולבקש אותם שיבואו לאוהעל בהקדם האפשרי, כדי לבוא בדברים בענין הזה.

הגה"ק המראה יחזקאל זוו' הרבנית הזדרזו לבוא, וכשהגיעו נכנסו להגה"ק בעל ישמח משה, וממנו שמעו את כל הענין, ואמר הגה"ק בעל מראה יחזקאל, שהרבנית שלו מתלוננת איך יעשו שידוך לבנם היחיד המושלם ממשפחה לא מיוחסת וענה ע"ז הגה"ק בעל הישמח משה, כי לפי דעתו אם הנערה היא הוגנת ומושלמת במעשי' אז היא חשובה הרבה יותר ממיוחסת בלי השלמה במעשים, ואמר הגה"ק בעל מראה יחזקאל כי לפי דעתו צודק הרב דק"ק איהעל, רק זאת תעשה הרבנית שלו שתלך לראות את הנערה.

הרבנית שמעה כי אעפ"י שהיא חשובה במעשיה ובירא שמים שלה, אבל אין תואר פניה נאים, ושוב נכנסו עוה"פ אל הגה"ק בעל ישמח משה, והרבנית פרצה בבכי ואמרה בזה"ל: "הייליגער רבי וואס קומט מיר אזא עונש, אז דער אויבערשטער האט אונז געגעבן א גערעטענעם זוהן, זאל איך יעצט טוהן אזא שידוך טוהן", הגה"ק בעל ישמח משה לא ידע מה להשיב על דבריה, ונכמרו רחמיו עליה, ולכן אמר להבחור מענדל שאמו צודקת בדבריה, וכששמע אלו הדברים השתטח על הארץ ופרץ בבכיה נוראה וצעק: "אבער וואס וועט זיין מיט'ן קוק וואס וועט זיין מיט'ן קוק", כששמע הישמח משה את אלו הדברים, קרא את הגה"ק בעל מראה יחזקאל זוו' הרבנית לחדר מיוחד, וביקש אותם לא להתנגד להשידוך, ואמר בזה"ל: איך בין אייך מבטיח צו זעהן שיינע דורות פון דעם שידוך.